

Sygn. akt V CSK 77/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 29 maja 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa Fabryki "B."

Spółki Akcyjnej w B.

przeciwko L. A.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 29 maja 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 13 września 2006 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 18 listopada 2005 r. Sąd Okręgowy w B. uznał za bezskuteczną w stosunku do powodowej Fabryki „B.” S.A. notarialną umowę sprzedaży udziału w wysokości 1/10 części we współużytkowaniu wieczystym zabudowanych działek nr 1423/11 i 1423/12 położonych w U. oraz we współwłasności budynków usytuowanych na tych działkach, zawartą w dniu 5 sierpnia 2003 r. między U. A.-W. a pozwaną L. A., celem zaspokojenia wierzytelności w wysokości 164.671,39 zł z odsetkami i kosztami procesu, przysługującej powodowi wobec J. W., stwierdzonej w nakazie zapłaty Sądu Okręgowego w B. z dnia 13 czerwca 2001 r. (sygn. akt VII Ng .../01).

Sąd ustalił, że J. W. wespół z L. K. i W. Z. prowadzili działalność gospodarczą i z tego tytułu posiadali zadłużenie wobec dostawców. Prawomocnym nakazem zapłaty z dnia 13 czerwca 2001 r. (sygn. akt Ng .../01) Sąd Okręgowy w B. zasądził od nich solidarnie na rzecz Fabryki „B.” kwotę 164.671,39 zł z odsetkami i kosztami procesu.

J. W. pozostawał w związku małżeńskim z U. A.-W. Umową z dnia 10 kwietnia 2001 r. znieśli oni ustawową wspólność majątkową i w dniu tym J. W. darował żonie udział we współużytkowaniu wieczystym działki nr 1423/17 położonej w U. oraz we współwłasności usytuowanych na niej budynków, a także darował udział we współużytkowaniu wieczystym działek nr 1423/11 i 1423/12 położonych w U. oraz we współwłasności użytkowanych na nich budynków. Małżonkowie ci dokonali w dniu 11 lipca 2001 r. umownego podziału majątku dorobkowego. Wymienione w umowie składniki dorobku otrzymała U. A.-W., bez spłat na rzecz męża.

W dniu 22 marca 2002 r. zmarł J. W., a spadek po nim nabyli wprost po połowie: żona U. A. –W. oraz córka L. P. Sąd Okręgowy w B. nadał w dniu 22 stycznia 2003 r. nakazowi zapłaty z dnia 13 czerwca 2001 r. klauzulę wykonalności przeciwko spadkobiercom jako ogólnym następcom prawnym J. W.

Umową notarialną z dnia 5 sierpnia 2003 r. U. A.-W. sprzedała siostrze L. A. za cenę 70.000, zł udział w użytkowaniu wieczystym działek nr 1423/11 i 1423/12 oraz we współwłasności usytuowanych na nich budynków położonych w U. W umowie ustanowiono na rzecz U. A.-W. dożywotnie, bezpłatne prawo użytkowania tej nieruchomości.

Postanowieniem z dnia 20 lutego 2004 r. (II Ns .../03), wydanym w trybie art. 679 k.p.c., Sąd Rejonowy w B. zmienił postanowienie spadkowe z dnia 13 listopada 2002 r. i stwierdził, że spadek po J. W. nabyli z dobrodziejstwem inwentarza po 1/3 części: żona U. A.-W. oraz córki L. P. i M. S. W następstwie ustalenia, że spadkobierca nie pozostawił majątku spadkowego, Sąd Okręgowy w B. wyrokiem z dnia 20 grudnia 2004 r. (I C .../04) pozbawił wykonalności nakaz zapłaty z dnia 13 czerwca 2001 r. w części dotyczącej majątku U. A.-W.

Sąd Okręgowy uznał, że dłużnik J. W. – darując żonie udział w nieruchomościach umową z dnia 10 kwietnia 2001 r. – działał z zamiarem pokrzywdzenia powodowego wierzyciela i na skutek tej czynności stał się niewypłacalny. O tym zamiarze wiedziała żona dłużnika, wobec której działały domniemania z art. 527 § 3 k.c. i art. 528 k.c. Sąd ustalił ponadto, że pozwana L. A. w chwili zawierania umowy z dnia 5 sierpnia 2003 r. wiedziała, że dłużnik J. W. – rozporządzając prawem do nieruchomości na rzecz żony – działał z pokrzywdzeniem wierzycieli. W sytuacji określonej w art. 531 § 2 k.c. nie ma, zdaniem Sądu, zastosowania domniemania z art. 527 § 3 k.c., jednakże pozytywną wiedzę pozwanej można było ustalić przy zastosowaniu domniemań faktycznych (art. 231 k.p.c.), w szczególności z faktu bliskiego pokrewieństwa z żoną dłużnika i wspólnego ich zamieszkania oraz z wiedzy o kłopotach finansowych szwagra.

W następstwie apelacji pozwanej Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Sąd II instancji podzielił pogląd, iż w odniesieniu do pozwanej nie działa domniemanie z art. 527 § 3 k.c. W konsekwencji – zdaniem Sądu – należało jej wykazać dowodowo rzeczywistą wiedzę o tym, że szwagier działał z pokrzywdzeniem wierzycieli (art. 531 § 2 k.c.). Tymczasem Sąd Okręgowy dokonał ustaleń w taki sposób, jak gdyby obowiązywało domniemanie z art. 527 § 3

k.c. i nie uwzględnił przewidzianego w art. 6 k.c. obowiązku obciążającego wierzyciela.

Powód w skardze kasacyjnej wniósł o uchylenie wyroku odwoławczego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżący powołał się na naruszenie art. 527 § 3 i art. 531 § 2 k.c., wyrażając pogląd, że wobec pozwanej należało zastosować domniemanie z art. 527 § 3 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, jeżeli ma rozeznanie co do tego, że w następstwie dokonanej przezeń czynności ucierpi materialny interes wierzyciela, zazwyczaj poprzez wyzbycie się w całości lub w części majątku nadającego się do egzekucji. Związana z tym niewypłacalność dłużnika nie musi być całkowita, byle by wystąpiła w większym rozmiarze niż przed dokonaniem czynności (art. 527 § 1 i 2 k.c.). Również osoba trzecia, która uzyskała korzyść majątkową wskutek czynności dłużnika, musi conajmniej zachować należytą staranność umożliwiającą rozpoznanie zamiaru dłużnika (art. 527 § 1 k.c.).

Oba Sądy w rozpoznawanej sprawie miarodajnie ustaliły, że małżonkowie W. mieli pełną świadomość ich działań podjętych w celu pokrzywdzenia interesów majątkowych powoda, m.in. poprzez dokonanie darowizny z dnia 10 kwietnia 2001 r. Inna była natomiast sądowa ocena rozeznania pozwanej L.A., która została potraktowana w procesie jako dalszy nabywca korzyści uzyskanej od osoby trzeciej (U. A.–W.) pod tytułem szczególnym. W sytuacji, której rozporządzenie korzyścią było odpłatne, a taki charakter miała umowa sprzedaży z dnia 5 sierpnia 2003 r. zawarta między siostrami, powód obowiązany był – zdaniem Sądu Apelacyjnego – dowieść, że pozwana miała rzeczywistą wiedzę o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną (art. 531 § 2 k.c.), jednakże obowiązku tego nie spełnił. Sąd Okręgowy dokonał odmiennego ustalenia na podstawie domniemania faktycznego (art. 231 k.p.c.), co jednak nie spotkało się z aprobatą Sądu odwoławczego.

Nie ma wątpliwości, że stan świadomości określonej osoby jest bardzo trudny do rozpoznania, dlatego wierzyciel, który korzysta ze skargi pauliańskiej, znajduje się w trudnej sytuacji dowodowej (zob. art. 6 k.c.), łagodzonej jednak przez

domniemania prawne (art. 527 § 3 k.c. i art. 528 k.c.) oraz domniemanie faktyczne (art. 231 k.p.c.).

Sąd Apelacyjny zasadnicze znaczenie przypisał niemożności skorzystania przez powodowego wierzyciela z domniemania określonego w art. 527 § 3 k.c., opowiadając się za poglądem, że nie ma ono zastosowania do sytuacji określonej w art. 531 § 2 k.c. W tej kwestii istnieje jednak w doktrynie rozbieżność interpretacyjna, a judykatura nie zajęła jeszcze wyraźnego stanowiska. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie ma wszakże potrzeby ustosunkowania się do tego doktrynalnego sporu, ponieważ domniemanie prawne z art. 527 § 3 k.c. ma tu wprost zastosowanie z następujących przyczyn.

Przedmiotem tego procesu jest czynność prawna (umowa sprzedaży nieruchomości) dokonana między U. A.–W. a jej siostrą L. A. w dniu 5 sierpnia 2003 r. W dacie tej J. W. już nie żył, a U. A.–W. jako spadkobierczyni męża była jego ogólnym następcą prawnym, wobec której nadano klauzulę wykonalności na podstawie art. 779 i 788 k.p.c. Nie była więc osobą trzecią, lecz dłużnikiem powoda rozporządzającym składnikiem swego majątku na rzecz siostry jako osoby trzeciej (pierwszego nabywcy korzyści majątkowej). Decydujące znaczenie ma stan obowiązujący w dniu 5 sierpnia 2003 r., pozwalający na ocenę zdarzeń prawnych według zasad określonych w art. 527 § 1 – 3 k.c. Oznacza to zarówno obowiązywanie domniemania z paragrafu trzeciego tego artykułu, jak i zmniejszenie wymagań co do wiedzy osoby trzeciej o motywach postępowania dłużnika.

Z przedstawionych przyczyn zasadnicze motywy kwestionowanego rozstrzygnięcia okazały się nieuzasadnione. Należało w konsekwencji uchylić zaskarżony wyrok i sprawę przekazać Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c.).